

Diakoni: om tilhørighet og den gode tvilen

Av Maria Stensvold Ånonsen

Sammendrag

«Temmelig hemmelig. En fagdag om barndom og familievold» var tema for fagdagen som Fermate arrangerte 28. mars 2014 på Høyskolen Diakonova. Denne artikkelen har sitt utspring i foredraget jeg holdt denne dagen: Et diakonalt blikk på barn og unges voldserfaringer. Til daglig arbeider jeg med temaer som omsorg, krenkelsener og vold, og med hvordan blant annet kommunene kan legge til rette for de gode møtene, forebygge og støtte de som er utsatt. I dette arbeidet er det viktigste for meg å holde fast ved barn og unges stemmer. Dette får jeg blant annet mulighet til å gjøre ved å fordype meg faglig og arbeide som frivillig i Kirkens SOS. Her møter jeg barn og unge som er fremtiden, men som strever med å be om hjelp fordi de ofte ikke tror de er verdt at noen viser dem godhet og omsorg. Jeg mener det er en alvorlig utfordring at deres livsmot står i fare for å knekkes. Her gir diakonien et viktig perspektiv: Den kan være som en megafon i samfunnet ved å peke på barn og unges gode og vanskelige vekstvilkår – og kjempe for at flere voksne tar ansvar for å se, støtte og styrke barn.

Innledning

I denne artikkelen vil jeg rette oppmerksomheten mot to temaer som er aktuelle i møte med barn og unge som opplever ulike typer omsorgssvikt, vold og overgrep: tilhørighet og den gode tvilen. Et praktisk eksempel knyttet til hvert tema vil ligge til grunn for drøftingen. Det begynner med Ole, en gutt på 12 år. Han er ett av flere barn som har fortalt om sine erfaringer med vold og overgrep i nære relasjoner. Jeg har aldri møtt Ole eller noen av de andre

ungdommen (2009), men jeg har behov for tillit og støtte når Ole

Det er vanskelig å være ung og på vei ut i verden. Det er tydelig for meg at det er viktig for Ole å ha tilhørighet og støtte i livet. Ole tenker om å være en god person, men det er vanskelig å finne ord på, har han sagt til meg. Denne samtiden viser seg i her og nå

Oppmerksomheten til næringen bærer at de tar inn. Sammenhengene fornyet praksis

Møtet med

De to ekser Flyttelasset, e. Gjennom artikkelen Møtet med Inn samtalen er fi. Innskriver. Saken blir mest beskrevet, der diakoni, tilhørighet av teorien for

Flyttelasset

Vi st. Torun på flyttelasset manr. samn

ungdommene som har skrevet i boken *Spør fra virkeligheten* (Fure og Stordahl 2009), men jeg har brukt fortellingene deres som eksempler på barn og unges behov for tilhørighet. I denne artikkelen vil jeg gi et lite innblikk i det jeg ser skjer når Ole er i «tilhørighetsrommet», og når han kjenner seg utenfor.

Det andre temaet i denne artikkelen er hentet fra mitt møte med barn og unge på *chat*, nettbaserte samtaler, hos Kirkens SOS.¹ I disse samtalene blir det tydelig for meg hvordan innskrivernes mangel på tilhørighet over lengre perioder kan utgjøre en livsfare for dem. Ensomhet, selvmordstanker og tanker om å være verdiløs går igjen. Midt i det som er vanskelig og strevsomt i det innskriverne setter ord på, har likevel begrepet *den gode tvilen* trådt frem. Denne tvilen kan både være en beskyttelse og samtidig vise en vei ut i et annerledes landskap enn det barn og unge befinner seg i her og nå.

Innskrivernes mangel på tilhørighet over lengre perioder kan utgjøre en livsfare for dem. Ensomhet, selvmordstanker og tanker om å være verdiløs går igjen.

Oppbyggingen av artikkelen er basert på den diakonivitenskapelige tilnærmingen «praksis – teori – praksis» (Nordstokke 1999: 7–8). Dette innebærer at de to eksemplene fra praksis kommer først; deretter hentes teorien inn. Sammen danner praksis og teori grunnlaget for å se på potensialet for en fornyet praksis.

Møtet med Ole og Innskriver

De to eksemplene i denne artikkelen er ulike. Den første fortellingen, *Flyttelasset*, er gjengitt i sin helhet og handler om behovet for *tilhørighet*. Gjennom artikkelen vil dere se at jeg henviser til «Ole». Fortelling nummer to, *Møtet med Innskriver*, er en samtale som handler om *den gode tvilen*. Denne samtalen er fiktiv og konstruert, men den kunne vært reell. Her får dere møte Innskriver. Samtalen er konstruert ut fra flere samtaler med barn og unge slik at den blir mest mulig generell og samtidig kan skape gjenkjennelse.² Eksemplene beskrives, deretter beskriver jeg teori bak de tre hovedbegrepene i artikkelen, *diakoni*, *tilhørighet* og *den gode tvilen*. Avslutningsvis fortolker jeg praksis i lys av teorien for å se på mulighetene for en fornyet praksis.

Flyttelasset

Vi stod utenfor gården, det var midt på vinteren. Det var ganske kaldt. Torunn som eide gården vi bodde på, stod sammen med oss og ventet på flyttebilen. Jeg stod ved siden av henne. Vi hadde bodd i det lille røde huset som tilhørte gården i fire år. Det hadde vært fire fine år. Torunn og mannen hennes passet alltid på meg, og på søndagene spiste vi middag sammen. Jeg tror hun merket at det var godt for meg å være sammen

med henne. Jeg husker jeg var redd for å flytte sammen med mamma og pappa alene, og at ikke Torunn skulle være der. Jeg hørte Torunn si at vi kunne bo på gården så lenge vi ville. Jeg torde ikke si noe, men håpet på at mamma og pappa skulle ombestemme seg. Det gjorde de ikke. Da vi satt i flyttebilen, så gråt jeg, mamma ble sint, veldig sint, og jeg merket at mannen som kjørte bilen ikke likte det så godt. Bilen stoppet utenfor en blokk i byen. Den så ikke så pen ut, lignet ikke noe på gården vi kom fra. På gården hadde det vært masse plass rundt oss, og jeg kunne leke alene utenfor uten å være redd. Også var Torunn der hele tiden. Vi bar opp flyttelasset. I trappeoppgaven var det søppel, og det var ikke en eneste lypære som virket. Det var mørkt og ekkelt. I begynnelsen kom Torunn og mannen hennes på besøk, men en dag sa mamma at de ikke skulle komme mer. – Torunn er ikke god, og hun blander seg for mye i hvordan vi lever, sa mamma. Jeg ble skikkelig lei meg; det kunne ikke være sant at hun ikke skulle komme mer. Hun hadde alltid sagt at jeg var hennes beste gutt og at hun alltid ville være der for meg. Jeg kledde på meg og sprang ut. Den natta var jeg lenge ute. Sånn gikk jeg gatelangs en stund. Til slutt måtte jeg dra hjem. Det var helt stille hjemme, ikke en lyd. Mamma og pappa hadde lagt seg. Dagen etter sto jeg opp. Jeg merket at senga var våt igjen. Den siste tiden hadde jeg begynt å tisse på meg hver natt. Jeg skiftet fort på senga, la sengetøyet nederst i skittentøykurven, laget matpakke og gikk på skolen. Mamma og pappa sov ennå, så jeg gikk uten å si ha det. På skolen kunne jeg være den stilleste personen, jeg likte ikke så godt de andre. Hvis jeg ikke ble kjent med så mange, så ville de sikkert ikke spørre om å bli med meg hjem. Så det beste var å være helt stille. En gang satt jeg i skoletimen og plutselig bare tisset jeg på meg. Jeg klarte ikke å holde meg. Per på pulten bak meg begynte å le. Jeg ble så sinna at jeg gikk opp i fjeset på han: – Tror du at du er så jævlige mye bedre enn andre? Læreren tok meg til siden og spurte meg hvordan jeg hadde det hjemme. Først ble jeg helt stum, jeg tenkte: Visste hun hvordan vi hadde det? Hadde hun sett det på meg? Jeg bestemte meg for å fortelle alt til henne, og jeg fortalte også om Torunn og mannen hennes. Læreren min var veldig grei; hun ringte Torunn med en gang, og sammen ringte de barnevernet.

Jeg skjønnte ganske tidlig at det ikke var min skyld at ting var som det var. Det kan jeg takke de fire årene jeg bodde på gården for. Torunn og mannen hennes var jo en normal familie, og da så jeg hvordan det egentlig skulle være (Fure og Stordahl 2009: 11).

Møtet me

Jo:⁵ Hei! S

Innskri

Jo: Jeg øn

jeg gjør d

Innskri

Jo: Det h

talt det til

Innskri

Jo: Hvis d

dine vegn

Innskri

sikkert ik

Jo: Nå bli

de tanken

Innskri

Jo: Hm. I

Nesten so

sånn ... F

Innskri

Diakoni

Diakonie:

reringspu

selv. I det

elementet

sjon til sl

skapte er

punkter.

innebære

det «Å le

for andre

44). Det

trygge re

også er ei

«Kirkens

nestekjæ

rettferdig

til i toso

Møtet med Innskriver

Jo:⁵ Hei! Så fint at du skriver inn hit i kveld!

Innskriver: Hvorfor skulle du bry deg om det?

Jo: Jeg ønsker å vise at jeg bryr meg, men det er kanskje ikke så lett å kjenne at jeg gjør det?

Innskriver: Jeg er dum, håpløs, verdiløs.

Jo: Det høres nesten ut som en ferdig setning. Som om noen kanskje har fortalt det til deg?

Innskriver: Hva så?

Jo: Hvis det stemmer at noen har fortalt deg det, kjenner jeg at jeg blir sint på dine vegne.

Innskriver: Ja, men jeg er jo det!! Dum! Verdiløs! Håpløs!!! Jeg vil dø. Det blir sikkert ikke du lei deg for.

Jo: Nå blir jeg sittende og lure på mange ting. Du sier at du vil dø. Har du hatt de tankene lenge?

Innskriver: Det er ingen som forstår meg.

Jo: Hm. Det er vanskelig å ikke bli forstått, er det ikke?

Nesten som å være i et mørke helt alene uten at noen andre vet om at du har det sånn ... Hvordan er det å være deg akkurat nå?

Innskriver: ☹

Diakonien relasjonelle manøvreringspunkt

Diakonien utgangspunkt er at mennesket har behov for relasjonelle manøvreringspunkter i livet, for å bli elsket og å få elske, for å sette grenser og for å bli et selv. I det kristne menneskesynet er Gud det bærende elementet, den som gir liv til alt, og menneskets relasjon til skaperen, seg selv, andre mennesker og det skapte er med på å danne viktige manøvreringspunkter. Utfordringen er at det «Å leve i relasjon» innebærer å leve i avhengighet og sårbarhet», og at det «Å leve i relasjon» innebærer å leve mottakelig for andres godhet, men også sårbar for andres og eget svik» (Engedal 2013: 44). Det handler om erfaring av og lengsel etter de gode erfaringene og de trygge relasjonene. I dette ligger det også en visshet om at krenkelser og svik også er en del av erfaringsrepertoaret hos noen barn og unge.

I diakonidefinisjonen som kom i 2007 er diakoni definert som: «Kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet» (Kirkerådet 2007: 7). Mennesket er skapt til relasjoner og blir til i tosomheten i møtet mellom «jeg» og «du». Hvilke erfaringer mennesker

Diakonien utgangspunkt er at mennesket har behov for relasjonelle manøvreringspunkter i livet, for å bli elsket og å få elske, for å sette grenser og for å bli et selv.

gjør seg i relasjonene, er på ingen måte likt. For noen gir de fire diakonale hovedbegrepene mening på det viset at hvert ord også knyttes til konkret erfaring. Nestekjærlighet: å kjenne et mildt blikk hvile på ansiktet, erfare at noen vil en godt. Inkluderende fellesskap: et sted der mennesker kan være seg, senke skuldrene og kjenne at her hører de til. For andre igjen kan det være utfordrende å finne erfaringsinnhold i begrepene. Kjærlighet blir for noen mer et fyndord enn en konkret erfaring, eller et tomt ord uten erfart innhold.

Det kan ta tid å oppdage hvordan diakoni, konkretisert gjennom evangeliet i handling, ser ut når konsekvensene av fraværet av det gode, eller nærværet av krenkelser, blir synlig: «När de vårdande händerna, över tid, är ängsliga, hårda, inträngande eller krävande, likgiltiga, uppgivna eller frånvarande, ristar de till slut känslorunor i en mjuk og oskyddad själ» (Larsson 2007: 41–42). Omsorgssvikt, eksempelvis fravær av det gode eller vold som nærvær av det vonde, er en del av en del barn og unges hverdag. Derfor er det nødvendig å presisere at diakonien gir legitimitet til og understreker nødvendigheten av å kjempe for rettferdighet og verne om skaperverket ved å stå opp og bryte tausheten når menneskeverdet blir krenket (Kirkerådet 2007). Dette vil jeg komme nærmere inn på i refleksjonene over praksiseksemplene og teorien senere i artikkelen. Veien fra diakoni til tilhørighet og tilknytning er kort, nettopp fordi diakonien handler om å peke på de relasjonelle manøvreringspunktene mennesker har rundt seg – både i tilknytning til mennesket selv, det skapte, Gud og medmenneskene. Det teoretiske innsteget videre vil derfor sette søkelyset på menneskets behov for å være knyttet til noe utenfor seg selv – og hva som kan skje dersom dette ikke er mulig.

Tilhørighet

Å ha «landfeste»

Ingen mennesker er selvstendige øyer, og barn har et særlig behov for å ha «landfeste» og stå med hele seg på trygg nok grunn og kjenne at de hører til. Tilknytningsteorien (Killén 2010) blir brukt for å beskrive strategier for hvordan barn reagerer når de trenger å bli tatt vare på, og hvem de søker nærhet

Utrygg tilknytning utvikles når barn opplever foreldrene som følelsesmessig utilgjengelige, invaderende og/eller uforutsigbare.

til i situasjoner der de kjenner seg utrygge. Barn som har en *trygg tilknytning*, har tillit til at foreldrene kan trøste, beskytte og ta imot dem dersom de er utrygge. Fordi den grunnleggende tilliten er der, og fordi de vet at foreldrene er deres «landfeste», tør barn med denne strategien utforske verden. *Utrygg tilknytning* utvikles når barn opplever foreldrene som følelsesmessig utilgjengelige, invaderende og/eller uforutsigbare. Dette tilknytningsmønsteret kan deles i to typer. Barn med *unnvikende tilknytning* tilpasser seg, holder avstand,

viser ikke :
tilknytning
forsterker d
tilknytning:
strategien i
tilstedevæ
barnet, er d
fra (Juffer, E
adferd kan f
Bel

Brené Brow
en gruppe å
«Belonging :
Belonging is
født til det c
for å våge :
de myke he
relasjonene l
de utfordring
til verden! Je

I til
også om det
hun fikk var:
parents being
an athlete or
en familiekul
Familien ble
av mulighete
stående alene
de fratatt mu
beskyttelsen
barn har det
strever de me
kan gjøre det
i livet. Om det
er fravær av b
uforutsigbarh
kjenne seg vell
som oppstår. I
selvstendige ø

viser ikke følelsene sine og unngår blick og nærhet. Barn med *ambivalent tilknytning* søker både kontakt og skyver unna. Når de er redde og truet, forsterker de tilknytningsadferden for å sikre at foreldrene ser dem. Det fjerde tilknytningsmønsteret kalles *desorganisert tilknytning*. Barn utvikler denne strategien i mangel på nærvær, utilstrekkelig forutsigbarhet og manglende tilstedeværelse av gode mønster. Et eksempel er når forelderen som skremmer barnet, er den samme personen som barnet er avhengig av trøst og trygghet fra (Juffer, Bakermans-Kranenburg og van Ijzendoorn 2005 i Killén 2010). Slik adferd kan få barn til å utvikle et desorganisert tilknytningsmønster.

Behovet for «landfeste» kan også ses ut fra begrepet tilhørighet. Da Brené Brown, som er forskningsprofessor ved Universitetet i Houston, spurte en gruppe åttendeklassinger om hvordan de ville definere *tilhørighet*, svarte de: «Belonging is being somewhere where you want to be, and they want you. (...) Belonging is being accepted for you» (Brown 2012: 232). Fra mennesket blir født til det dør, er det avhengig av denne tilhørigheten som elevene beskriver, for å våge å utforske verden. Konkretiseringen av tilhørigheten kan være de myke hendene, det gode blikket, nærhet og omsorg. Gjennom de nære relasjonene kan det utvikles et fundament der det er trygt nok for barna å møte de utfordringene livet byr på. Ved at vi skaper tilhørighet, sier vi: «Velkommen til verden! Jeg ser deg. Jeg vil være her for deg!»

I tillegg til å spørre åttendeklassingene om tilhørighet, spurte Brown også om det motsatte; hvordan de ville definere mangel på tilhørighet. Svarene hun fikk var: «When your parents don't pay attention to your life» (...) «Your parents being embarrassed because you don't have enough friends or you're not an athlete or a cheerleader» (Brown 2012: 233). Dette var et av smertepunktene: en familiekultur hvor det manglet sammenhengende historier og fellesskap. Familien ble mer et rom for prestasjoner enn gode være-posisjoner. Tapet av muligheten til å knytte seg til noen, å kjenne tilhørighet, er å la barn bli stående alene, som selvstendige øyer. På det viset blir de fratatt muligheten til å være seg selv, til å få den beskyttelsen og næringen det har behov for. Noen barn har det slik. Rotløse og kanskje også hjemløse strever de med de skadene og sårene de får, noe som kan gjøre det utfordrende å gå inn i relasjoner senere i livet. Om det barn møter når de kommer til verden, er fravær av beskyttelse og trygghet eller nærvær av uforutsigbarhet og krenkelser, blir det utfordrende å kjenne seg velkommen, og barnet strever med mangelen på tilknytningspunkter som oppstår. Lengselen etter å være «landfast» står i skarp motsetning til den selvstendige øya noen barn og unge står i fare for å bli. Opplever barn og unge

Opplever barn og unge at «fastlandet» ikke kan beskytte, trøste og gi omsorg, løsner «øya» fra land, og etterlater kanskje noen tynne tråder mellom seg og fastlandet som heter lojalitet, overlevelse og tilpasning.

at «fastlandet» ikke kan beskytte, trøste og gi omsorg, løsner «øya» fra land, og etterlater kanskje noen tynne tråder mellom seg og fastlandet som heter lojalitet, overlevelse og tilpasning. I et slikt landskap oppstår det en fare som må tas på alvor.

Den gode tvilen – barn og ungdom i livsfare?

Den gode tvilen er mitt eget begrep, og det har oppstått i den tiden jeg har vært frivillig i Kirkens SOS. Den gode tvilen er en ørliten bevegelse som ligger mellom linjene. Verbalt og på papiret i møte med barn og unge fremstår den kanskje både som skråsikkerhet og resignasjon. Et eksempel kan være ungdom som mener at de ikke er verdt å bruke tid på eller bry seg om. Bak det verbale og skriftlige kan det «bo» en god tvil der barn og unge lengter etter å bli sagt imot og korrigerert. De ønsker ikke å tro at de ikke er verdt å bry seg om eller bruke tid på.

Teori bak hvordan denne typen skråsikkerhet utvikles, er blant annet beskrevet innenfor kognitiv terapi, og kalles blant annet for kjerneoppfatninger. Dette er positive og negative oppfatninger som ofte dannes tidlig i livet, og som påvirkes av oppveksterfaringer. Oppfatningene forteller, i denne sammenhengen, noe om hvordan barn og unge ser på seg selv, andre mennesker og fremtiden (Berge og Repål 2009). De positive kjerneoppfatningene kan utvikles gjennom gode omsorgshandlinger og gjøre at barn og unge får følgende tanker om seg selv: «Det er trygt å kunne elske. Det er trygt å stole på.» «Jeg hører til.» «Det er trygt å ha følelser.» «Det er trygt å være sårbar» (Aschjem 2011). Når slike oppfatninger dannes, er barn og unge i stor grad landfaste – og de har tro på at deres relasjonelle manøvreringspunkt, eksempelvis foreldre, er trygge å forholde seg til.

De negative kjerneoppfatningene utvikles når barn krenkes. Eksempler på oppfatninger som dannes i slike situasjoner er: «Mennesker forlater meg.» «Det er ikke trygt å elske noen.» «Det er ikke trygt å være nær» (ibid.). Van

Mangel på tilhørighet sammen med en opplevelse av å være en byrde for andre, er risikofaktorer som bidrar til å utvikle et ønske om å ta sitt eget liv, og som manifesterer seg gjennom aktive selvmordstanker.

Orden, Kelly, Cukrowicz, Witte og Joiner (2012) beskriver tilhørighet som et grunnleggende menneskelig behov. Mangel på tilhørighet sammen med en opplevelse av å være en byrde for andre, er risikofaktorer som bidrar til å utvikle et ønske om å ta sitt eget liv, og som manifesterer seg gjennom aktive selvmordstanker (ibid.). Skråsikkerheten i utsagnene ovenfor om isolasjon og ensomhet formidler et alvor

som forhåpentligvis tenner en varsellampe: Dette er et barn eller en ungdom som kjenner seg frakoblet fra fastlandet og mangler tilhørighet. Den gode tvilen er det skjulte spørsmålsteget i skråsikkerheten: den delen i barnet eller

ungdo
ikke st
øya og

Lengs

Ole er
ulike re
synligg
Samme
får han
kjenner
vil vær
det gjer
av frave
uforutsi
øy; et b
Han be
sluppet
kvelden
er redd
ikke vet
ikke å gi

ningspu
Torunn.
vi når ha
med hen
ville vær
kjerneop
fortelling
Samtidig,
hva det k
mer av de
det hjemr
er et av d
over tid, t
det han h

ungdommen som ønsker å tro at den negative kjerneoppfatningen egentlig ikke stemmer, og at det finnes muligheter for å bygge nye broer mellom denne øya og fastlandet.

Lengsel etter tilhørighet som en påkobling til «fastlandet»

Ole er ganske sikker på hva som skaper tilhørighet i hans liv. Han har kjent at ulike relasjoner kan gi erfaringer med liv, vitalitet og håp. Å lese hans fortelling synliggjør hvor ulikt barn kan oppleve det å være i forskjellige sammenhenger.

Sammen med Torunn og mannen blomstrer han. Der får han høre gode ord, det er noen som ser ham, han kjenner seg velkommen og får høre at Torunn alltid vil være der for ham. Hjemmeklimaet, slik vi ser det gjennom Oles fortelling, ser ut til å være preget av fravær, men også nærvær av en mor som kan bli uforutsigbar og veldig sint. Hjemme blir Ole en øde øy; et barn som ikke får den omsorgen han trenger.

Han beskriver heller ingen tilknytningspunkter til foreldrene. Fastlandet har sluppet tak i ham, og han kunne vært i ferd med å drive ut på havet. Den kvelden Ole er fortvilet og går rundt omkring alene, sover foreldrene. Når Ole er redd og tisser i senga, er det han som vasker og rydder opp. Av grunner vi ikke vet så mye om, klarer ikke foreldrene å se at Ole strever, og de klarer heller ikke å gi ham det han trenger.

Selv om fastlandet, foreldrene, ikke har maktet å skape de tilknytningspunktene Ole har behov for i sitt liv, har han en sterk tilknytning til Torunn. Hvor mye hun betyr for Ole, og hvor viktig hun er for ham, skjønner vi når han skriver: «Jeg tror hun merker at det var godt for meg å være sammen med henne. (...) Hun har alltid sagt at jeg var hennes gutt og at hun alltid ville være der for meg» (Fure og Stordahl 2009: 11). Ole har fått med seg gode kjerneoppfatninger fra Torunn, og de har slått rot i ham. I møte med hans fortelling ser vi at mangelen på tilhørighet hjemme er med på å skape kaos. Samtidig, fordi han over lang tid har fått med seg en annerledes fortelling av hva det kan bety å være ham i en annen familie, har han en lengsel etter å kjenne mer av dette gode. Han våger å fortelle når læreren spør ham hvordan han har det hjemme. Det er ikke alle som har det vanskelig hjemme som våger det. Ole er et av de heldige barna som har fått hjelp. Gjennom tilhørigheten han fikk over tid, ble det skapt en bærebjelke fra øya og inn til et fastland som ga ham det han har behov for: en stabil nok landgang til at han kunne tørre å si ifra.

Den gode tvilen er det skjulte spørsmålsteget i skråsikkerheten: den delen i barnet eller ungdommen som ønsker å tro at den negative kjerneoppfatningen egentlig ikke stemmer.

Om hemmeligholdelsens konsekvenser

Barn og unges liv er truet når de opplever vold og overgrep. Noen står i fare for å bli skadet og drept, og mange er redde for sitt eget liv. Samtidig er det også viktig å løfte frem en annen type trussel som ikke er like synlig. Noen barn og unge går med en opplevelse av å være alene i verden, og bruker krefter på å skjule at noe er galt. Kanskje er Innskriver i denne artikkelen en av disse? Hun eller han har i hvert fall kommet et stykke inn i skråsikkerhetens landskap. «Shame thrives on secretkeeping», skriver Brown (2012: 82). Skam blomstrer når noe hemmeligholdes, og hemmeligholdelse kan gjøre både barn, unge og voksne syke. Der og da i situasjonen blir kanskje skamtausheten en beskyttelse fra mer smerte. I tillegg kan tausheten også handle om mangel på tilhørighetsplasser der barn og unge opplever at de kan være seg selv, kjenne tillit, være trygge, vokse og puste. Fravær av trygghet driver dem lenger inn i tausheten. Også barn og unge trenger å kjenne trygghet og tillit for å kunne åpne seg og snakke.

Når vold og overgrep utøves av nære omsorgspersoner, mister barn og unge den støtten og trøsten de har behov for (Anstorp i Farstad 2013). «De mest sårbare barna er de som blir stående helt alene, hvor ingen i omsorgsmiljøet evner å se dem og møte dem og deres følelsesuttrykk» (Farstad 2013: 110). På chatten i Kirkens SOS blir dette gjentatt og gjentatt fra barn og unge: «Jeg har

Forskning har vist at hemmeligholdelse, det ikke å snakke om vonde erfaringer, kan være mer skadelig enn selve traumat: volden eller overgrepene.

ingen voksne rundt meg som jeg kan snakke med. Jeg står alene.» Forskning har vist at hemmeligholdelse, det ikke å snakke om vonde erfaringer, kan være mer skadelig enn selve traumat: volden eller overgrepene (Pennebaker i Brown 2012). Konsekvensen av å gå med hemmeligheter over lengre tid som et forsvar, å kjenne på behovet for gode relasjoner og på

samme tid frykte relasjoner, gjør at barn og unge «drives mellom isolasjon og relasjon, frykt for nærhet og lengsel etter nærhet, ønsket om å bli sett og angsten for å bli sett som skitten, fæl, utålelig og uelskelig» (Farstad 2013: 115). For Innskriver i eksemplet fra chatten gir dette seg uttrykk i selvmordstanker. Dersom tilhørighet handler om å frigjøre livskraft, er mangel på et sted eller mennesker å høre til hos en hindring og trussel for barn og unges liv. Vold og overgrep snur barn og unges sårbarhet fra mottakelighet for godhet til åpne sår av svik. Spørsmålet er hvordan diakonien og sjelesorgen forholder seg til denne kunnskapen. Er vi tause, eller våger vi å se det som skjer med barn og unge og hva det handler om? Og tør vi å heve stemmen og sette barns og unges beste på dagsordenen igjen og igjen?

Sjelesør

Praksis v de landg; familieku at samfu forteller a Skammer er nødvei unge kan

utholdenc at barn og er det kan øde landsl forteller s øye på jer på at de ik være et rc Å komme nødvendig «Du ER Dette når seg over t kan det va i stedet gi og fellessk

Betydning

Når diako konkrete. Hun fortal ville være c spise sønd ringte til n barnevern person sor omsorgen hjemme h tidlig at de årene jeg t

Sjelesørgerisk motkultur?

Praksis viser at barn og unge som Ole og Innskriver opplever å mangle de landgangene de trenger fra de ensomme øyene de lever på. De er i en familiekultur som gjør at de ikke opplever tilhørighet, og de kan også oppleve at samfunnet legger opp til en hard linje med sin prestasjonskultur. Teorien forteller at det å oppleve å stå alene eller å være til bry, kan utgjøre en livstrussel. Skammen gjør at de snur seg bort, ikke orker å vise ansikt, og tausheten rår. Det er nødvendig å finne en motkultur der det skapes trygghet nok til at barn og unge kan møte voksne som de våger å snu seg til.

Sjelesorgens potensial handler om at vi må bruke tid og være utholdende.³ Tillit kan ikke forventes øyeblikkelig, og kanskje går det an å se det at barn og unge våger å vise mistillit som en tillitserklæring? Ved første øyekast er det kanskje en «avskåret øy» som møter oss.⁴ Sjelesørgerisk utholdenhet i «et øde landskap» kan gjøre at vi oppdager mer enn det de forteller skråsikkert om. I den andres blikk kan vi få øye på jenta eller gutten som lengter etter bekreftelse på at de ikke trenger å leve livet alene. Sjelesorgen kan være et rom der det å være seg selv er målestokken. Å komme dit at barn og unge viser tillit, betyr ikke nødvendigvis å formidle følgende budskap med ord: «Du ER verdifull» eller «Noen bryr seg om deg». Dette når ikke alltid inn. Skråsikkerheten har utviklet seg over tid, og den kan komme fra nære andre. Da kan det være utfordrende å skulle tro på ord som «verdifull». Sjelesørgeren kan i stedet gi påfyll og nye erfaringer som understreker at lengsel etter tilhørighet og fellesskap er godt, noe det er lov å lengte etter og søke erfaringer med.

Sjelesørgerisk utholdenhet i «et øde landskap» kan gjøre at vi oppdager mer enn det de forteller skråsikkert om. I den andres blikk kan vi få øye på jenta eller gutten som lengter etter bekreftelse på at de ikke trenger å leve livet alene.

Betydningen av de små handlingene

Når diakoni defineres som evangeliet i handling, er det nødvendig å bli konkrete. Torunn var en konkret motstemme i Oles hverdag og livsvirkelighet. Hun fortalte ham at han var hennes beste gutt (nestekjærlighet), at hun alltid ville være der for ham, og hun viste at han var velkommen inn i deres hjem for å spise søndagsmiddag (vekst i fellesskap). I tillegg var Torunn den første læreren ringte til når Ole fortalte hvordan det var å være hjemme. Hun og læreren ringte barnevernet sammen (kamp for rettferdighet). Opplevelsen av å ha en voksen person som var rundt ham, som viste at hun brydde seg og som var konkret i omsorgen sin, gjorde at Ole satt igjen med en opplevelse av at det som skjedde hjemme hos ham, ikke var hans skyld. Som han skriver: «Jeg skjønnte ganske tidlig at det ikke var min skyld at ting var som det var. Det kan jeg takke de fire årene jeg bodde på gården for. Torunn og mannen hennes var jo en normal

familie, og da så jeg hvordan det egentlig skulle være» (Fure og Stordahl 2009: 11). Gjennom sine handlinger, ord og holdninger bidro Torunn til å gi Ole gode kjerneoppfatninger å holde fast i. Å gi konkret omsorg er en måte å verne om skaperverket på, den fjerde dimensjonen i diakonidefinisjonen.

En tabubryter?

Tabu er det som «forbyr oss å se, og derfor gjør oss avmektige» (Leira 2003: 151). Når man er en del av en kultur og et samfunn, kan det være vanskelig å se hva som bidrar til taushet, hvilket tabu som råder. Når det synlige, for eksempel barn og unges vonde erfaringer, blir gjort usynlig, trer hemmeligholdelsen inn. Diakonien har derfor tre viktige oppgaver:

1. Å fortelle barn og unge at deres erfaringer er virkelige, og tilby alternative erfaringer der barn og unge blir anerkjent som hele mennesker.
2. Å være en motkultur som peker på og utfordrer ekskluderende prosesser og praksiser på ulike nivåer.
3. Å sørge for at diakoni og tabu ikke går hånd i hånd. For å unngå dette er det kirkens og sjelesorgens oppgave å rope ut om betydningen av nestekjærlighet, vekst i fellesskap, kamp for rettferdighet og vern om skaperverket.

Hvordan sørger vi for at diakonien og tabuet ikke går hånd i hånd? For det første ved å stå på barn og unges side når de utsettes for vold og overgrep, og igjen og igjen uttrykke det Ole kjente og forsto i møte med Torunn: Det er aldri barn og unges skyld at de utsettes for vold og overgrep. Det er opp

Det er aldri barn og unges skyld at de utsettes for vold og overgrep. Det er opp til den som svikter å ta på seg ansvaret for det som er blitt gjort.

til den som svikter å ta på seg ansvaret for det som er blitt gjort. For det andre: For barn og unge som skriver inn til Kirkens SOS, kan det være nødvendig å møte en motstemme som kan gi næring til andre forestillinger og tanker enn dem de allerede har med seg. Det samme vil kunne gjelde i sjelesorgrommet. Eksempelvis kan det å utforske hva barn og unge lengter etter, være en annerledes inngang og motstemme enn deres erfaring – som sier at det ikke er rom for å lengte etter eller ha behov for noe. Barn og unge med denne erfaringsbakgrunnen kan også være vant til å tilpasse seg. Å fortelle barn og unge at vold og overgrep er skadelig, handler også om å være en motstemme og danne et utgangspunkt for en samtale rundt hva de har behov for akkurat nå, og om noen i nettverket rundt dem kan bistå.

Avslutningsvis vil jeg oppsummere artikkelen ved å vektlegge et perspektiv ved diakoniens vesen som er helt avgjørende.

Diakon

Det er i menneske utførte skjøvt være en kun rop betydnir rett til en påpeke a må bidre gjør; en i av relasje ganger s oppgave skapes og funn som Å være sy i sjelesorg ut: Barn o og unges l skje! Å gi andre og fi ikke forbe unge har b vi legge til

Om forfatt

Maria Stensv
Høyskolen Di
I tillegg er hu
mulighetene f
synliggjøre og
E-post: maria.

Referanser

Anstorp, T. i
Per
ove
Aschjem, Ø. (Inte arer

Diakonien som megafon

Det er mange eksempler på at Jesus brøt med og viste nye veier i møte med mennesker som opplevde krenkelser. Han rensket tempelet når handelsmennene utførte arbeidet sitt på et hellig sted. Han ble sint og satte grenser når disiplene skjøv barna bort. Diakonien har derfor et forbilde som har vist veier inn i det å være en megafon i møte med skadelige hemmeligheter. En megafon skal ikke kun rope nei til tausheten. Den må også komme med et alternativ. Den må vise betydningen av de små stegene, de store ordene som understreker de sårbare rett til en stemme, og den må vise veier ut av hemmeligholdelsen. Diakonien må påpeke at noen gudsbilder skaper mer skade i barn og unges liv. Og diakonien må bidra til at de kan tolke livet sitt inn i en annen ramme enn de vanligvis gjør; en ny ramme som formidler at alle er avhengige av relasjonelle manøvreringspunkter og sikre land- ganger som ikke knekker. Kirkens og sjelesorgens oppgave er også å påpeke kulturelle tabuer som skapes og vedlikeholdes ansikt til ansikt, i småsamfunn som familien, i lokalmiljøer og i storsamfunnet. Å være synlig og tydelig i de små og store rommene, i sjelesorgen og samfunnsdebatten, innebærer å rope ut: Barn og unge skal komme først. Krenkelser skjer. Det er livstruende for barn og unges kropp, følelser, tro og fremtid når omsorgssvikt, vold og overgrep får skje! Å gi nye erfaringer som korrigerer barn og unges oppfatning av seg selv, andre og fremtiden, er nødvendig – om ikke alltid tilstrekkelig. Dette er selvsagt ikke forbeholdt sjelesorgen, men også her må vi ta opp megafonen. Barn og unge har behov for trygge voksne, uavhengig av rolle og posisjon. Sammen må vi legge til rette for at de skal få erfaringer med å høre til og være seg selv.

Kirkens og sjelesorgens oppgave er også å påpeke kulturelle tabuer som skapes og vedlikeholdes ansikt til ansikt, i småsamfunn som familien, i lokalmiljøer og i storsamfunnet.

Om forfatteren

Maria Stensvold Ånonsen er utdannet sosionom og diakon, og arbeider som prosjektleder ved Høyskolen Diakonova i et fagutviklings- og forskningsprosjekt innenfor Kirkens trosopplæring. I tillegg er hun ansatt som rådgiver og familievoldskoordinator i Ski kommune. Der ser hun på mulighetene for å arbeide koordinert med kompetanseheving av ansatte i kommunal sektor og synliggjøre og utvikle tiltak til beste for voldsutsatte i kommunen.
E-post: maria.anonsen@gmail.com

Referanser

- Anstorp, T. i Farstad, M. (2013). Skam, skyldfølelse og ensomhet. I: L. G. Engedal, B. L. Persson og E. Torp (red.). *Trygge rom: trosopplæring i møte med sårbare og overgrepsutsatte barn og unge*. Oslo: Verbum
- Aschjem, Ø. (2011). «Takk for at dere kom. Jeg har venta på dere hele livet.» Hentet fra Internett 25.04.2014: <http://atv-stiftelsen.no/upload/2011/11/19/seminararendal-18-november-2011-oivind-aschjem.pdf>

- Berge, T. og Repål, A. (2009). *Den indre samtalen: lær deg kognitiv terapi*. Rev. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Brown, B. (2012). *Daring greatly*, New York: Portfolio Penguin.
Norsk utgave (2014): *Uperfekt: våg å vise hvem du er*. Oslo: Cappelen Damm
- Engedal, L. G. (2013). Hva er da et menneske?: i begynnelsen er relasjonen: grunntrekk i et kristent menneskesyn. I: L. G. Engedal, B. L. Persson og E. Torp (red.). *Trygge rom: trosopplæring i møte med sårbare og overgrepssatte barn og unge* (s. 39–60). Oslo: Verbum
- Farstad, M. (2013). Skam, skyldfølelse og ensomhet. I: L. G. Engedal, B. L. Persson og E. Torp (red.). *Trygge rom: trosopplæring i møte med sårbare og overgrepssatte barn og unge*. Oslo: Verbum
- Fure, M. B. og Stordahl, G. (2009). *Spor fra virkeligheten*. Oslo: Redd Barna
- Juffer, F., Bakermans-Kranenburg, M. J. og van Ijzendoorn, M. H. (2005). Enchancing children's socioemotional development: a review of intervention studies. I: K. Killén: (2010). *Sveket II. Ansvar og (be)handling*. 4. rev. utg. Oslo: Kommuneforlaget
- Killén, K. (2010). *Sveket II: ansvar og (be)handling*. 4. rev. utg. Oslo: Kommuneforlaget
- Kirkerådet (2007). *Plan for diakoni*. Oslo: Kirkerådet
- Larsson, G. (2007). *Skamfilad: om skammens många ansikten och längtan efter liv*. Stockholm: Cordia (Verbum Förlag).
Norsk utgave (2010): *Skamfært: om skammens mange ansikter og lengsel etter liv*. Oslo: Luther
- Leira, H. (2003). *Det gode nærvær: kulturens psykologiske betydning*. Bergen: Fagbokforlaget
- Nordstokke, K. (1999). Diakonivitenskapens teoretiske rammer, del 2. *Diakonos*, 6 http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/96559/Diakonos_diaikonvitenskap_del2.pdf?sequence=1. Hentet fra Internett 23.04.2014
- Pennebaker, J. (2012) i B. Brown. *Daring greatly*. New York: Portfolio Penguin
- Van Orden, K., Kelly, A., Cukrowicz, C., Witte, T. K. and Joiner, T. E. (2012). Thwarted belongingness and perceived burdensomeness: construct validity and psychometric properties of the interpersonal needs questionnaire. *Psychol Assess*, 24(1), pp. 197–215. <http://pubmedcentralcanada.ca/pmcc/articles/PMC3377972/pdf/nihms380988.pdf>. Hentet fra Internett 26.04.2014

Noter

- 1 Chat er en nettverksbasert dialog der innskrivere og frivillige samtaler sammen via Internett. Her er det både barn, ungdom og voksne som skriver inn.
- 2 Teksten er fiktiv og konstruert på grunn av taushetsplikten, men den kunne vært reell ut ifra temaene som beskrives.
- 3 Jeg skriver her om kirkens sjelesorg, da min rolle som frivillig i Kirkens SOS er som medmenneske, og ikke som profesjonell. Det betyr likevel at innholdet i det som skrives, gjelder både for medmennesket og den profesjonelle.
- 4 Å kunne følge opp over tid er viktig, noe som dessverre ikke praktiseres på chat per i dag. Jeg går ikke nærmere inn på dette i denne artikkelen.
- 5 Jo er «fellesnavnet» og benevnelsen som alle de frivillige i Kirkens SOS får i tjenesten. Når frivillige svarer innskrivere i blant annet chat-tjenesten, kommer det opp at Jo skriver i «chat-vinduet» hos innskriveren.